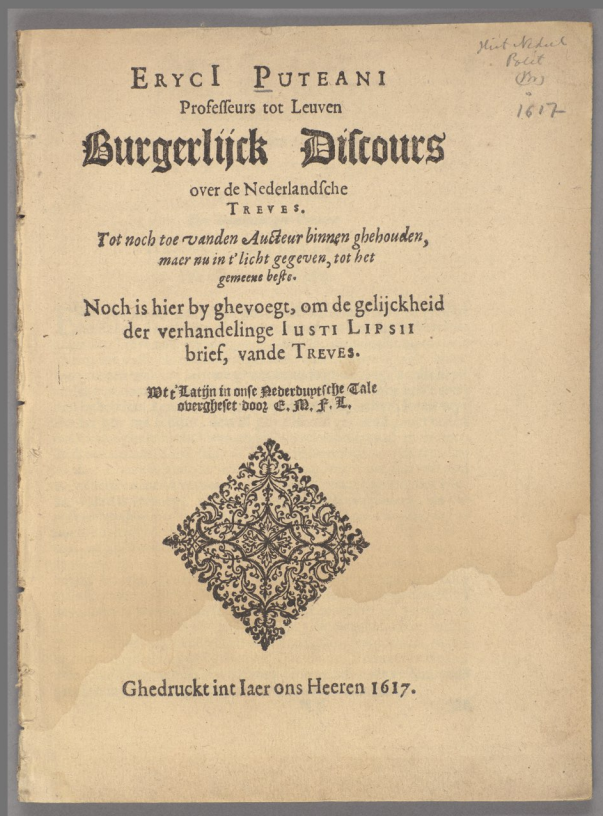

Puteanus, Erycius

Erycii Puteani ... Burgerlijck discours over de ...

Tryck // / I25 B 14 c Br. 1617

Tillkomstår 1617

Digitaliserad år 2019

ERYCI PUTEANI

Professeurs tot Leuven

Burgerlijck Discours

over de Nederlandsche

TREVES.

*Tot noch toe vanden Aucteur binnen ghehouden,
maer nu in t' licht gegeven, tot het
gemeene best.*

Noch is hier by ghevoegt, om de gelijkheid
der verhandelinghe IUSTI LIPSII
brief, vande TREVES.

Met Latijn in onse Nederduytsche Tale
obergheset door E. M. F. L.

Ghedrukt int laer ons Heeren 1617.

Mist Medel
Pocit
(M)
1617

Handwritten text, likely a title or header, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, likely a date or location, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Large handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a date or location, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a date or location, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text at the bottom of the page, appearing as bleed-through from the reverse side.

ERYCI PUTEANI
BVRGERLIICK DISCOVRS

Over de Nederlandsche Treves

Aenden wijd-beroemden ende Erntfesten,

Heere FRANCISCVS de PAZ

Opper-Medecijn.

Der Doorluchtiger Princen

ALBERTI ende ISABELLÆ.

Wijd-beroemden Man.

EVEN soo swaer als het is gheweest den vrede aen te prijsen menschen d'oorloghe ghewoon; is het oock tijdig, te bevredighen den Treves, die ick hier prijse. Dese sal soo lang duiren tot het ghemeene beste, als onsen seer goeden Prince sal overig zijn. Maer soo grooten weldaet sal uwe geleerde ende gheluckige aerdicheyd verlengen, door welcke ghy tot noch toe ons den Prince heb't connen behouden: Aen hem hangen wy alt'saemen, in hem leven wy: soo dat ghy my schijnt, dewijl ghy t'Hoofd gheneest, met eenen oock van t'gheheele lichaem, ende soo veel volckeren af te weeren de druck sieckte, dood; ende de Treves te bevestigen. Soo veel dan als daer is aengelegen, dat den Prince lang overblijve, soo veel zijn wy aen uwe deuchd verbonden: en ghy volbrengt t'geene met aller welvaerd is vervoegt. *Maer nu is dit mijn Discours foodanig, dat het noch in t'openbaer moet verschijnē, als de nieuwe vryheyd gans niet goed gunstig;* nochte achter hand can gehouden worden, van veelen, nae dat het was uyt ghesproocken, geleesen. Ick hebbe derhalven een manier ghesocht, hoe dat het soude connen verborghen blijven, dat nu al begon te leven; doch niet te sterven, nae dien-se niet de minste plaetse onder mijne † redenen en verdiende. Ick hebbe ghesocht, en gevonden; te weeten, soo ick-se den uwen maecte, en voegde in uwe uermaerde Boecken-casse, [*ick segge,*] die Boecken-casse, welke niet minder schoon en is, als overvloedig, soo wel voorsien tegen de eewicheyd, als tegen t'gebruyck. Daeromme, Vermaerde Heere, neem in dit boexken als een ballinck binnen dese uwe vesten, ende ghy fult my door dit pand meer aen u houden verbonden.

† Onatic.

E R Y C I P U T E A N I

Ick en ghelooft niet / datter jemand is ofte van soo een verkieert vernuft
 ende ongelukkig / dat hy in een gemeene bligfchap zicf / selven de droeff-
 heid onderwerpe, ofte dooz soo groote nebel der tijden onderdrucht /
 dat hy niet en verrijfe in t'onberwachte ende helder licht der Geluck-
 salicheid. In Nederland is de oorloghe opgehouden: De ellendicheden
 wech-ghenomen / de welcke wy tot noch toe ghesleept hebben / al soo wyse
 niet langer draghen en condon: dobbel ellendig / soo wel om dat ons is toe-
 ghelaten gheweest in ons' jammer ons te verscheppen / op dat wy daer
 nae langer souden vergaen; als oock inde oorsack / dooz dien wy met ver-
 dragsaemheid niet en hebben verhoordert. Maer nu dobbel ghelukkig;
 om dat wy soo veel hebben gheleden / als de standvasticheid ons heeft op-
 gheleit; ende ontcomen zijn al t'geene de droeve crijg was dzeigende. Een
 saecke voorwaer den droom ghelijck / ten waer de ruste sels met de Ghe-
 lucksalicheid ware verbannen gheweest: jae gelijk / (legge ick) alsoo wy
 schijnen upt een langduirighen door-slaep gheweekt te sijn. Dit sijn voor-
 teekenē van ons' leven en wackericheid om dat se sijn booden vande eenig-
 heid; ende nu sullen wy eerst ons' leven ghenieten / naedien dien schrik en
 vreesse des Oorloogs is wech-ghenomen; ons' gheluck ghenieten / alsoo
 God verleent heeft stil-stand des crijgs. Onse Stad ende Academie voor
 weinich daeghen overgeghen tot openbare teekenen der bligfchap / heeft
 inghehaelt t'gemeene leven en gheluck / wedercomende van de langhe bal-
 lingfchaep; ende heeft / nae de maniere deser eeuwē den nacht oock luchtich
 ghemaecht dooz haere vierē / op dat de dupsternissen niet en souden ont-
 snoepen van de gheboorten-dach des welbaers. Onse stomme ende by nae
 verbaesde Driesprakighe * Gheleertheids-Godinnen hebben aen-
 schout den † gheboorten-Enghel van onse Stad end' Academie hup-
 pelende met een onghewoone gheneghenheit / op datse ophaelen mochten
 haer hert en stemme / ende dooz een bequame behulpsel der redenē vernien-
 wen de verballende ghenueghelijckhepd. Want de seer aengenaeme naeme
 van Treves; indienē anderen is welbevallich / moet ons heplich weesen /
 dewelcke dooz een suiwere eerbiedinge der welspreckenheit Mercurium
 eeren / wien de Gudhepd de spracken heeft aengescreven / ende wy boegen
 by onse Geleerdhepds-Godinnen zijnen † booden-staf / als een teeken des
 Wydes. Onse Godinnen sijn voutjens / jae maechden; ende niet juidich /
 ten sp-se gherust sijn. Ende voorwaer het was oorbooz te sprecken van
 de Treves voor al in dese Schoole / als den Tempel der spracken / alwaer
 de consten van de soete Wyde / werden gheleert: ende het was oock onbe-
 hoorlijck / dat ick soude swijghen / die hier daghelijcks sprecke: ick segge,
 onbehoorlijck / nae dien van de selfde een jeder spreeckt. De marckt / de
 straeten / jae de besten sels sijn vol van dese propoosten. Oude / jonghe /
 mans / vrouwen ordeelen daer van: waerom dan ick oock niet? Een peder
 spreek / op dat hy zijne genegenheid vertoone; waerom soude ick minder
 doen? Ick sal schijnen niet onaerdichlijck nae te volgen de aerddige daet van
 Diogenes. Want desen / als hy te Cozinthē was / ende alle de burghers
 besig waeren in haere Stadt te behesten op de sprack / dat Philippus met
 zyn heplegher aengquam / heeft begonnen vlijtig sijn bat te rollen deur de
 Hooghe-

* Musf.

† genium.

† raduceum.

BURGERLIICK DISCOVRS.

5

Hooghe-schoole / ende zijn woonsteede herwaerts ende derwaerts te ver-
 boeren. Zijn goede vrienden verwonderde haer / ende vzaegde / wat hy des-
 de. Ick rollesepde hy / oock mijn vat, op dat ick niet alleen en soude schijnen
 ledig te zijn onder soo veel besige. Te weten / hy heeft iets wat by de hand
 ghenomen / alsoo hem niet was opghelapt : soo doe ick oock / op dat ick
 niet alleen stomme en schijne onder soo veel spzeekende / ofte als een spels-
 gesleep daer heen en gae al swijgende. Maer wat sal ick seggen? ofte wat
 vat wen tel? voozwaer een vzoos vat / om dat het moet over een harde ende
 onessen weg: soodanig zijn de burgerlijcke saecken / ende wat sal ick anders
 vooz mijn loon als pot-scherben vergaderen? 't is nochtans my aenghe-
 naem te rollen / ende mijn sin te volgen / niet soo seer om mijn welspzeeken-
 heid / als wel om in een ghemeene blydscchap mijn ghenegghenhepd mede te
 vertoonen. Soosal ick dan soodanighe een + reden gheben / die al was van
 ampts-wegen verplicht / ende door een vryhepd vermengt ende overbloet-
 jende. Want ghelijckerwijs de beecken vooz de slag-regghenen verhoogt /
 niet en connen bedwongen werden door den heubel / op dat ick soo spzeekte /
 van haere ranten / maer haer uit spzeepen over landen en velden : alsoo pze-
 kelt mijn herte een lust van vzeuchde; ende mijne reden / veracht hebbende
 de bedwongenheid van een nauwer orden / haert voozt met een onbetemde
 loop / niet soo seer volgende de + geschicktheid der dingen / als wel de heftic-
 heid des spzeekers. Ende de bewegende van dit pzoopost soude weinich
 ghenuchlijck zijn / ten warese onghelonden ware door een dwalende over-
 daed. Nochtans het wit / nae de welke het heele verbolg der redenen moet
 schieten / is dit; dat ick prijse desen Treves, als eerlijck voor den Coninck,
 ende onsen Prince, als het Vaderland nut, ende / welck het meeste is / als
 beter dan oorlog.

+ Oratie, als
 boven ca. aa
 maels.

+ Ordo.

Het en is gheen niuwe noch verwonderings-waerdige saecke / de dulheid
 des krijghs door een tusschen comen des rusts op te schozten / ende / als de
 waepenen een twijfelachtighe overwinninge medebzenghen / door een schijn
 des vzedes t' Abontuir te beproeben. De sterckste volckeren, om datse niet
 en conden overwonnen werden, zijn menigmael verwonnē, wanneer se haer
 tot stilte ende lust des rusts hadden begeben. De Dejentes hebben eertijds
 van Romulo stichter des rijcks Treves ontfangen vooz hondert jaren; en-
 de daer nae van den Raet ende het vzijs volck vooz veertig / nochtans zijn-
 se / om datse onderstonden wederspanning te zijn / door de vzaeck des oorlogs
 uit geroeit. Ick sal hier setten de woorden van Florus: wiens heugt het dat
 sy gheweest zijn? wat overbl ijffels zijnder? wat na teecken? de waarheid
 der gheschiedenissen waegt, om te doen ghelooven, datter Vei geweeft zijn.
 Den Dolfinienses is ooc Treves ghegeben vooz twintig jaeren / den Cae-
 rites vooz hondert / maer sy hebben ten lesten haere waepenen t' Romeyn-
 sche ghebied onderwoopen om niet meer te boeren. Te vergeefs hoope ick
 exempelen op / die gemeen zijn / en nochtans treffelijck. God selver / den op-
 persten Aucteur des Gendzachtichepds / voert dese handelinghe nit; ende
 leyt tot overwinninghe sonder bloed-stortinghe, dewelcke de eenicheid lie-
 ver heeft ghehadt als de overwinninghe. 't is licht de vrede boven de oor-
 looghe te stellen; maer boven de overwinninghe / is werck van grooter
 deuchd.

deuchd. God is een aucteur van goed / ende de eenicheyde is daer onder.
 Dese is een verspilder van zijn welvaerd en gheluck/die de hoope der over-
 winninghe alleen in de waepenen stelt. T'is dulticheyde / met bloed te be-
 ydedighen/als ghy met conditien cond. Dit hebben ons gheleert die van
 Carthago met haer doerbe einde. Sy schaemden haer van t'verbond/ende
 tot een oozsaecte der oorloge haddense Saguntum uytgeroept. Verhalven
 Fabius ghesonden Ambassadeur te Carthago heeft over het ongelick ghe-
 claegt. Ende alsoo de Paeni weigerig waren/Wat vertoeving is dit/sepde
 hy. In desen boessem breng ick oft krijg of vrede: welck van beyden lust
 ghy? neemt,welck ghy wilt. Ende als daer op toe gheroepen was / dat hy
 soude geven t'geen hy wilde, soo ontfangt, sepde hy / den krijg , ende den
 schoot van zijn tabbaert los gemaect hebbende/ heeft hy niet sonder ver-
 schickinghe dien uytgheschut/niet anders dan of hy de krijg in zijn boessem
 haede ghedraeghen. Dit volck dan alsoo aen malcander ghebragt / heeft
 door haer onderlinghe nederlaegghen een groot deel der aerden verbult.
 De Paeni zijn vergaen / die de oorlooge hadden ghesocht; de Romeinen
 afsgheteert/diese hadden ghegheven. Daer was van beide spden soo veel
 schaede/dat het volck,t'welcke hadde overwonnen, den ghewonnenen was
 gelijkker. Wy weten/wat krijg/ende om wat oozsaecten onsen magtigsten
 Coninck die heeft geboert. Hy hadde conne verwinne den geenē/die hy met
 langdurighe waepenen heeft bevochten/soo hy alleen op d'overwinninghe
 hadde ghesien. Hy heeft niet ghewilt: maer meer de welvaerd zijner bur-
 gheren/dan zijn eyghen magt toeghegheven/ende heeft zijn rijck bedwon-
 ghen/op dat hy soude schijnen door sachtmoedicheit gewonnen te hebben.
 Wat is van nooden met veel omslaegghen de saecte ende ons gheboelen te
 persen? Hy heeft verdacht een nieuwe soorte van overwinninghe,ende reden
 van triumph, te weten/niet te winnen. Hy heeft ghedaen / r'gheene Godt
 heeft ghewilt/ende onsen Prince/dien Goeden en Vreedsaemen/ende van
 alle naecomelinghen te vyssen/geraden; hy heeft nut gheacht te bedwingen
 de blamine des oorlogs /ende de oozsaecten des gramschaps door langhe
 vianschap onsteerken. Soo is dan Treves ghemaect/de conditien ge-
 schreven ende bercondigt/inde welcke dit meest wert verhandelt / dat die
 gheene/gheen vanden soudē zyn/die onderdaenen wepgerden te wesen:
 op datse soo langhe soudē hebben vryheyd / als sy wel hadden silte.
 Ende dese hebbē sy bestaen aen te vangen; op datse door t'genut ghevoelen,
 hoe verd sy noch zyn van haere vryheyd; als die dan slavernie sullen gevon-
 den hebben wanneer sy sullen schijnen ontslaegghen te zyn. De waere vry-
 heid is onder een goet Prince; t'en sy het slavernie sy nae seer goede seden
 en wetten te leven. Wy willen alle ghemeenlick vry zyn / maer daer nae /
 op dat wy het niet en soudē zyn / in alle schandelijcke schelmstukken ons
 verloopen. Dese staet is de ellendigste/bewelcke staen onder t'ghebied van
 veelen van t'flechte/ende/dat pleegt te volgen/in sich ghedeile door ghemee-
 nen haet. De Majestept muilt uit in t'Goddelycke en menschelijcke een-
 ghetal/ende is beguaem tot de regeeringhe: over de hupshoudinghe een
 vader/over de rudde een Herder/over t'ghemeene-besten een Prince/over
 alles God; maer de meentige der heerschers werden teghen malcanderen
 ghehiet

ghehijft dan dooz geld-giericheid/ dan dooz eer-giericheid/ dan dooz andere
 wanschaeppen begheerlichkeiten. Ghy vint dickmael in de [†] Regheeringhe [†] Democr-
 van veelen een Hydrum / ende t'gheene Demosthenes eertjds sepde / een ^{tiā.}
 beest met veel hoofden. Hoe zijn de Romeynen al ghedzeben ghewerft/ als
 het volc heeft begonnen BLOOD-droncken te zyn op de magt der Tribuinē/
 ende te ghebzuicken de uptdeelinghe der gaben/ende t'rechte van sic kinnen
 te gheben? Hier van daen zijn de giften/de omcoopinghen/de scheuringen:
 ende den ganschen stand des republycks dooz intrupinghe / als dooz een
 pestelentiale siechte vergifticht. Een ieder spoeide tot eere, niet dooz deugd/
 sedicheyd/ fraeijcheyd; maer dooz giften/ ende andere quade treecken: ende
 deese dan/ op dat se weder souden inhaelen/ t'gheen-se hadden verquist/ ghe-
 scherpt op roberie/ hebben haer selven toeghelaten alle stouthied van scha-
 dighen. Haer selven? Jae oock andere/ op dat-se medeplichters souden heb-
 ben/ ende haer selven den weg baenen tot alle onghestrafte moedwillicheid.
 Alsoo is dan dien staet des vyshyeds verbystert/ ende met vuile siechte be-
 set heeft-se niet dan dooz eens ghebied wederom connen ghenesen worden.
 Want het is van naturen alsoo beschickt/ dat de menschen van enen lieber
 werden ghestiert/ als van veelen: ghelijckerwijs het lichter is een goede te
 hebben/ als veele. De Prince wert alsoo ghebooren/ soo opghevoet/ en
 leeft alsoo/ dat hy de deugd ghemeensacm heeft/ ghebiede met goedheid/
 rechtbeerdicheid/ sachmoedicheid/ ende vorderlijck sp. Maer den onsen is
 soodanig/ selfs dooz toestaen van onse handen; ende om welke wy rechte
 bidden mogten ten waere wy hem hadden. Hy is de goedste/ de sachtmoed-
 digste/ ende hoe anders/ als ten glinsterend- gesternte/ dooz wien's opganck
 al de nebelen van het woedende quaed/ de slag-regenen/ en wolcken werden
 verdzeven? Dooz wat waterbaren/ en draei- winden zijn wy niet al ghedze-
 ven/ de veertig jaeren/ en meer/ soo dat het wonder is / dat het Nederland
 versoopen in haer eyghen end anderen bloed/ en nae soo groote wonden
 haer hoofd can opheffen om te veraedemen. De langduirige schyck van de
 seer-draebe crigg/ verandert in een oorlogspel/ heeft hy nae werck ghenomen
 al/ t'gheene ons onse behoudnisse conde belooven; op dat wy allern dooz de
 Goddelijcke hulpe souden behouden werden. De ghemeent lust der oc ghen
 was aen te schouwen/ dood-flaeghen/ ende t'onderlinge bloed:gunt te wege
 te bzengen/ en dit te stozten/ was een deugd / jae eere. Zoo dat ghy recht
 mogt twyffelen / oft wy teghen malcanderen waeren ghehijft meer dooz
 besticheyd oft schande. De mensch-moordende oorloge heeft de werld ver-
 toont een vermengt. tooneel der wreedheyd/ eyghen schelmstucken verdup-
 stert met het clead des criggs/ doodelijck dooz de vyshyft der waepenen. Een
 ieder die sucht om zyn ongheluck/ ick om de mijne/ ende mijns Stads/ ende
 worde ghedwonghen upt de naem van allen upt te roepen: Hebben wy soo
 veel quaeds gheleden/ en zyn wy niet gheballen? Zijn wy van soo veel pijnt
 der blanden beschooten/ ende niet verjaegt? Zoo dickmael bevochten / en
 niet overwonnen? Ick sal t' in t'gheheel seggen: hebben wy soo veel wonden
 en t'gheheele lichaem des republycks/ om des Conincs/ des Princes/ en t'
 God-diensts wille ghereghen/ en leven wy? Neen/ dat en is niet leven/ zyn
 ellendigheden verlengen/ om te dzagen; oft te dzaegeen om te verlengen. De
 ghemoederen

ghemoederen ende onghelucken der Nederlanders schijnen ghestreeden te hebben om te bezocven/ oft gunne meer vermochten in te lijde/ oft deese in meer op te legghen. Wy hebben verhaelt exempelen van een upterste ellendicheit/ die by alle de nacomelinghen sullen leven / en van standvasticheit/ die gyp naewelijcks in de Gubheid sult vinden. 'T is onghelooffelijck/dat het quaed soo lang gheduijt soude hebben/t'en sp dat wy bekennen / datter een Goddelijcke kracht is gheweest inde herten der Nederlanders: ofte in twijfel sp/datter gheweest zijn/die dat soo lang hebben verdraeghen; t'en sp saecke/dat het quaed selfs minder werde gheacht. Alsoo sal ofte onse deug gheen gheloof vinden / ofte onse ellendicheit ende wy sullen schijne niet gheleden te hebben/soo de cracht wert aengemerckt/ofte alle de eere sal vermindert werden/indien die dinghen/die wy gheleden hebben/ werden nauwer ondersocht. Daer ick en wil niet verhaelen de verschickelijcke beeltenisse van de dzoebige oozloghe/ op dat ick niet en schende met mijn ongeluckige reden de blijde beginselen van de wedercoomende ghelucksaelicheyd. Wy hebben gheleden al/t'geene ons de Tweedracht heeft opghelept/en boven gecomen; wy zijn opgheromen dooz een haestighe veranderinghe wpt de diepte der ellenden/ ende al het ontweer is verandert in een calmte. Gods heeft deese baeren gesechtet/dooz Gods ingeben de Coninck selver ende onsen Prince/ende hebben Nederland haer stilte her-geven/ nae datse de golvdes des opzoers hadden bedwongen; welck geluck wy schatten moeten wpt de gheleeden moeyte end' ellenden/ghelijckerwijs wy de Sonne plegen te be-minnen nae de slag-regen ende een coel-windeken dooz t'wintersche ontwe'er versuyt. Daer is vercheenen, op dat ick met Wellejo spzecke / den ouden een seckere hoop van kinderen, den mannen van houwelijcken, den Heeren van erffenisse, allen menschen van welvaerd, rust, vrede, stillicheit. Iae daer is vercheenen een seckere hoop vande religie te hervarten, ende den Gods-dienst, die noch gheheel suyver in veler herten is verborghen ghe-weest, ende nu door de ghelegenheid der vryheid haer sal openbaren. Wat sal de duyfsternisse der ketterien vermoghen, dat windeken der niewicheit (door welck alleen sy haer inborstet) al lang afgeteert? De viere der goeden en sackelen blaecken, ende de leeringhe der Vaederen sal toenemen, als gunne sal zijn uytgheblust. Ende ick segge/dit een Princelijck weldaet te zijn/ ende viere het als Goddelijck; dat/ naedien de Prince de beeltenisse Gods voert/hy dan wacker sp ober de welvaerd van veele/ de gherechticheit bediene met een onverdorven hand/de Wrede end' Gendracht herbzenge. Ick sal t'bestaen wpt te spzecken: De Prince is God / welcke een aucteur van heyl/en gherusticheit/ heeft wech-ghenomen dooz de ghegheven Trebes de ghemeene slacht-banck des Christelijcken bloeds. Soo zijn dan vertroeken de woerde: Hells-godinnen/ende de bloedighe Oozloghe; ende de Wel-lerstheid/ Trouwe/ Oprechticheit / ende dien rej der deugden zijn van haere lange ballingschap wederroepen. Soo hebben dan nu dooz een bequaeme veranderinghe afgehouden de lijcken / ende het burghelijcke pfer is vercoelt/ende de rechter-handen zijn geboegt met een vrundelijck verbond/die dooz de dulheyd der waepenen eerst vermengt wierden. Daer is Godheid by/ wy zijn behouden.

† Furia

BURGERLIICK DISCOVRS.

9

De krijg die uyt ons' oproer stont

Die is gheseghen in de grond.

Ⓞ een blijden end' onverwachten dag! Ⓞ goeden Prince / van welke die voortghetomen is / de nacht des ellendighen tijds ten lesten noch verjaegt zijnde! De oorlogsch hand van Brutus hadde eertijds soo blijden vrede Duytsland ghescheven / dat, als Florus schrijft / de mealchen verandert scheenen, de aerde verandert, ende den Hemel selfs goedertierender en sachter, als hy plagt: die beleefde / verchbaerdighe / vreedighe / ende alsoo waere overwinnende handt van ALBERTVS sal dit oock on' Nederland gheven. Ⓞ heylsaem voorszeccken! welck ons de Creves door gheen valsch beeltenisse af en maelt.

Den veylen os doortreet het veld
T'welck Ceres, en t'Gheluck wel stelt
De Schippers vliegghen stil door Zee
De trou blijft in een suyv're vre'e.

Soosal van den hoeben en velden weder comen haere vrychtbaerheid / den steden haere eere / t'Nederland zijne gherusticheid: den seden haere supberheid / den herten haere opzecticheid / de oeffeninge der goeder consten haere wackerheid / den Gods-dienst haere heerlicheid. De aerde schijnt tot noch toe verschrickt geweest te zijn voorsz het groufaem onwe'er des oorlogs; maer nu sal sy in dese stilte haeren milden schoot open doen; en de met een geluckighe vrychtbaerheid haer overbloed uptozten / ende sal uyt haer binnenste de boommen / vrychten / crupden beter verzijfchen. De volheid aller liefelijckheid sal haer ghelijck als nae een swaren winter verspreijen. Niemand en verharde zijn voorsz hoofd met rompelen / ofte verdonckere sijn ghemoed met de dupsternisse der doofheid: de vrylicheid te blieden in een ghemeen licht der vrychde / is tegghen het ghemeene beste sondighen. Op sy oock van daen / en swijge / die de onderdauen gheenen Creves en vergunt: t'welck is oock met een ontijdighe voorszichticheid wijs te zijn, ende wat anders / van de daed des Princes / den raed der Christelijcker werlt te berispen? De welvaerd van t'volck en can den Prince gheen vleck aen doen. Op heeft geweten / wat de doozluc'itighe waerdicheid / wat de Conincklycke majestept conde lijden; ende heeft met de Creves de tegghen partie vryheid vergunt / op dat sy de burghers van het pack der doezvigher oorloghe soude ontlasten. Ghelijckerwijs / wanneer een lid van de Cancer ofte wolf wert ingheggheten dooz een venynig gheswel / wy het pier / als de veilste baete / by der hand nemen / en snijden: alsoo most oock een Provincie oft twee afghesondert werden van het Oostenrijckse gebied end' heerlicheid / op dat / het oberighe lichaem van Nederland heel ende ghesont soude ghehouden werden. Ick segge / afghesondert, op dat het daer nae (t'is myn voorszeggende wenssch) met een gheluckigher band werde ghevoeght. Ick hebbe goede hoop / die buyck' en sal niet connen afghescheiden zyn van t'hoofd end' andere leden. Dooz vrede sal ten lesten noch gheschieden / dat dooz oorloghe niet en ronde: sy sullen weder comen die niet ghetemt wilde werden: als sy sullen afhouden de waepenen te vreesen / sullen-se t'ghebid wel draegen; ende sy sullen hem voorsz haer Prince aen nemen; dien-se verstaen sullen: dat

dat wy tot een Vader hebben. Als de waepenen niet mede en willen, ende de overwinninche swaer is in t'veld; soo moetmen oock met raed vechten in t'stadhuys, op dat de vyanden afgheslaeghen werden. Maer wy hebben vrede begheert/den welcken het toefont te gheben. Pyrrhus heeft oock eertijds begeert/ dien overwinner der Romeynen in eenighe veld-slaegen; ende nochtans niet connen verruygghen van de overwonnen. Maer dit is ons gheluck/ dat ons meer als eenen Cynas is by gheweest: ende de vyanden gheen Blinden Nypius hebben van doen gehad t/ die al den raed van vrede en Treves soude te niet doen. Weltoch/ goen God! berlaeghen wy soo seer de veruynde uytcromste des cryggs? tot noch toe is soo ghevochten, dat wy hebben beginnen te vreesen, die wy pleghen te verachten. als of door de langhe vertoevinghe des cryggs/ de tucht/ ende t'gheluck alsoo waere berouwert; daerentegen, de magt der vyanden waere vermeerderd door onse crachten, te water en te lande te vreesen; om datse onderstut was van raed, beleyd, eendracht, sorghe. Doozwaer wy ghevoelen by nae met den gantschen onderganck des Vaderlands van soo veel jaeren af/ met soo veel nederlagghen/ dat de Bataviers niet lichtelijck en hebben connen/ noch ooc en sullen connen overwonnen werden. Wat verwonderen wy ons? Die selfde hebben eertijds bestaen het Roomsche rijck te beroepen / ende waren magtig dat moede te maecken ten tijde van Augustus; en Vespasianus: ende dat oock/ op dat-se vytheid souden ghebruycken. Maer sy werden door de naem bedroghen, alsoo deslaecken nu staen, ende de noodsaeckelijckheid; als die in vryheid gheen vryheid sullen vinden. Laet de waepenen wat cout worden; ende de Treves/aerlocker des Vredes/sal die wyrede herten wel versachten. Sy sullen tot haer plicht wel keeren/ als-se niet meer en sullen gedwonghen werden: in rust zijnde sullen se de ydele wenschen van vytheid wel verdoemen. Want meest alle de natien zyn van sulcken aerdt/ datse de heerschappie ontfegghen/ als-se ghedwonghen werden; haer daer onder begheben/ als-se vry zyn/ ende in haer eygghen magt. Sy sullen het harde gebied des vyheids ghevoelen / als de sceppter en croon sal wech ghenomen zyn; ende en sullen niet verdraegghen de strafheid van veele / die van eens ghebid een afkeer hebben. Ick hebb' nu al gheseyt/ datter niet s'waerders en is/ als van veelen ghestiert te worden: welke / soo het de Treffelijckste der gemeynthe zyn/ staen in haere neuen staet dooznyd tegen malsander; so het zyn upt de slechste des volcks/ doozscheuringhe/ ende tempeesten des oproers. Veele en sullen die vryheyd niet connen begripen, die wy gheven: andere/ die haer selven een rechre weg openen tot alle schelmstucken / sullen het tot een onghesrafte moetwillichheid houden. Soo veel leden/ soo veel hoofden sullen sijn/ in die nieuwe Republick/ geen republijck/ in dat lichaem/ gheen lichaem/ als t'welcke sonder ghebdaente is: de aenleypers des oproers sullen willen uytmuypen/ ende/ die in oorloghe hebben uytnemend' geweest/ sullen staen in de vrede nae de hoogste ampten. Maer en wil niet, handelen verder van dese diep-sinnighe ghestaltenisse der burgherlijcker saecken; op dat niemant en vermoede, dat de waerheid des Treves bedeckt sy met bedrog. De Coninck en Prince hebben alleen op het Vaderland gesten; soo seer niet op t'gheene den vyanden conde schaedelijck zyn / als wel den

BURGERLIICK DISCOURS

II

den Burgeren profijtelyck. Dese en conde sy niet gheluckig hebben / ofte gunne moften een weinig tijds bond-genooten zyn en vrienden; hoedanige haer heeft ghemaectt alleen de toelaeringhe des vypheds. Ende om dat de vpanen scheenen door dese ghevochten te hebben / hebben-se gheepscht; ende waerom anders, dan op dat-se te beter souden oneenig zyn? Den haet tot nochtot onder d' affchen bedeckt / sal beginnen te glimmen / ende / de ver- hindernisse wech-ghenomen zijnde / uit te vlammen tot een innerlijcken ruyg. Dat-se tot noch toe is verborghen gheweest is niet vreemt; t' ghemeene ghevaer heeft het bedwonghen, ende op eenen vyand ghestiert. Ander-sins zyn de leden deses lichaems qualijck gevoegt / ende sullen qualijck comen ghevoegt worden; d' eene provincie sal teghens d' andere zyn / stad teghens stad / burgher teghen burgher / by t'welcke nu laestmael is gheromen de twist des lands door d' oude tweedracht van seben en wetten verbittert; de welke soo-se vyz sal zyn eenen jehelijcken / soo sal met eenen de republijck voortghepzootten uit onbaste wortelen beweegt worden; soo-se bepaelt is / sal deese in ghebaer zyn. De daed sal leeren / dat het ghebid van veelen uit t' volck swaer sal zyn voor die geene / die aen een mans ghebid zyn ghewent. Want soo wy overlesen de oude Geschiedenissen / soo hebben de Hollander s / Vrieten / Zeelander s van outs af haere Princen ghehad. Ick segghe, haere Princen / maer onderschepden; ende alsoo teghens miltanderen woedende / hebben-se gheduyziglyck oft oorzaeck van oorloghe gebonden / oft gemaectt; tot datse onder een hoofd ten lesten door een gheluckighen band zyn ghevoegt. Maer dese gheluckigheid en heeft niet langduurig comen zyn / ick weet niet door wat rasernie verbroocken zijnde. Soo haest sy hebben bestaen de religie te verachten / soo heeft haer God een Prince gheweighert / dat is / het steunsel van haere veilicheit ende ghemeene ruste. Maer God sal hem wederom gheven; ende sy sullen hem begeeren / ende den Gods-dienst allen-kens herstellen / op dat se aen sich haeren Prince verplichten. Dit verhandele ick nu daerom / op dat ick versachte het droeve ghevoelen der ghenen / die haer in de Treves quellen / als of-se waer met ghemeene schande oft schaede besooten. Sy segghen, de vrijheid en moeste haer niet toeghelaeten zyn. Immers sy moeste, op dat-se ghevoelen, hoe verrefy van de vrijheid zyn. Ende die vrijheid besooten binnen de pael van soo wetnighe jaeren / houd't de naem des Conincks en Princes onbesmet. Wel doch. Wy lesen dat selfs eertijds de overwonnenen hebben dese weldaed van de Romeinen vercreghen, ende met haere vrijheid zyn ghestraft gheweest als door een onghewoone soorte van sachtmoedicheit, die nochtans ongeluckig voor die selfde hadden gheftreden. Dit heeft C. Quintius ghedaen / als hy den Coninck Philippum hadde oberwonne / ende heeft Griekenland haeren ouden staet wederom ghegheven, datse nae haere eyghen wetten soude leven, ende ghenieten de oude vrijheid. Wat een blijfchap wasser dan / ende wenschinghe des vryen volcks! soo dat-se begeerde te dienen die Heer-stad / op dat Griekenland niet en soude schynen tweemaal ghewonnen te zyn / door oorloghe / en daer nae door weldaed. Maer dat tot ons pzoopst dient; wat Rijgs-geluck comen tot onsen voordeel ons toe schryben die gheene die een schrick vande Treves hebben? Die gheneghenheid tot pigne gheeft te kennen een

* Fabula.

vlandelijcken wensch. Waerom soude ick het niet segghen / ende de saecke
 verclaeren dooz een * Spreeck. Wanneer den Crijgs-God Mars in de
 dichtten Homeri was beflooten inde banden van Vulcanus / ende de andere
 Goden daerom by nae uitcreten / alleen den Zee-God Neptuin stont daer
 by met een duister-waeter-ghesicht / ende bat den constighen God seer vooz
 de bypheid vanden ghevanghen. Wie is anders Neptuin dan onsen vland/
 wordende op de voozbaete des Zees/dreighende met zijne bloote / ende de
 oozloghe toe ghedaen / al t'gheluck van sijne waepenen stellende in de byj-
 heid? Maer Vulcanus heeft met een voozsigtighe antwoord afgheslaeghen
 den wensch des eptichers / ende zijn sin te kennen ghegheven: als dat hy
 Neptuin oock niet en conde binden / indien hy Mars los-liet. Alsoo is t' met
 de saecke gheleghen: Mars moet ghebonden werden, op dat Neptuin be-
 dwonghen werde; ende de waepenen rusten, op dat de vianden werden
 overwonnen. Want mijn ghevoelen is altoos gheweest / dat sommighe volc-
 keren genoug werden overwonnen / als sy maer van den cryg afstaen. Ende
 nochtans gheeft de Conincklike magt het volle Ghe-luck toe; beeld u selven
 in een ghewenst einde van die langhe oozloghe: wat doet ghy anders dan
 dat wy overwonnen schijnen / daer wy hebben gewonnen? wat anders dan
 dat wy crijghen sonder triumph? welke nochtans soo wy vercreghen / soude
 ons dier-staen / als met burgherlijck bloed getoft; oock soude zijn wreet vooz
 onsen Prince / als vermengt met de wonde / jae lijck by nae van t'gheheele
 Vaderland. Maer mijn lust de saecke wat nauwer te ondersorcken / ende te
 spreecken van de uitromste. Tot noch toe hebben wy een groote strijd ghe-
 had met cleine eilandkens ende ick en weet niet oft van het beginfel der
 wereld dierghelijck sy gheweest. Een deel Zee-menschjes hebben bestaen
 soo magtighen Coninck tegen-stand te bien; om datse niet met haere crach-
 ten, maer met de crachtē by nae des aerd-bodems hebben gevochtē. Sy con-
 den de onderlaeghe verrijghen, t'en waer sy hadden onderant gheweest
 door de groote hulpe van Coningen, Princen, Volckeren. Maer (t'welcke
 is geweest een t'faemenrotting) daer was heel Europa aen gelegen, dat Bata-
 via niet en soude overwonnen werden; ende de Engelsche, Fransche ende
 Duidsche, op dat ick-er niet meer en noeme, sijn als tot een gemeenen brand
 t'faemen commen loopen verscheide rivieren in eene zee. Dooz dese behulp-
 selen onse vianden versterckt zijnde / ende daer nae moedig / hebben gheluc-
 kelijck wederstaen den aenbal onser waepenen, ende hoe dickmael oock ver-
 broocken! ende zijn door t'ghebruick, arbeid, vlijtigheid, voorsichtigheid,
 loofheid opgecomen tot soo grooten magt; datse op haer eigen hand hier
 nae (soo sy het maer bestaen) veilig schijnen, en sonder vreesen. Want door
 de Fransche, end' Engelsche vrede is daer nae geschiet, datse geleert hebben
 vechten met haer eigen crachten, de behulpselen wat afgecortert sijnde, ende
 dat meer is, hebben getocht t'geweldig gebied van de groote Zee aen haer te
 brengen, sich een stoutē weg gemaect hebbēde tot de uiterste landē des werlts.
 Soo ghy de saecke recht insiet / ofte sy mosten tot niet gebragt werden dooz
 de garsche cracht des Conincks / ofte niet meer werden gepyckelt dooz een
 langsaeme cryg. Daer nae conden sy onrecht ons aendoen / om datse t'self-
 de conde afkeeren: alsoo berst de stoutheid uit om schade te doen / wanneer

se de

se de zwaarheid overwonnen hebbende haere saecken heeft verseeckert. Derhalven de gewaepende dulheid moeste versacht werden door bequaeme stilte van oorloge; op dat de woedende verteeren mogten in ruste haere cracht en vianschap, ende te lichter souden beweegt werden tot een ewige vrede. Dit is de meeninghe en raed gheweest van den seer goeden Prince/ een eind te maerken van oorloge eer door Treves/ als door waepenen; liever door sachtsinnicheit/ als door geweld en strafheid. Het welke soo ons de Bestemmenisse Gods niet toe en laet, soo sal de oorloghe ons even-gereet sijn, ende onse crachten wackerder op de saecke, ende de oorsaeck van krijg en sal niet gans wechgeworpen, maer wat opgeschort sijn. Want de Gude hebben aldus ons den Treves beschreven: als van nu aen t'verbond te ghebruycken, datmen niet en sal vechten (t'zijn **A. Gelijk woorden**) tot den gheselden dag, noch schaede doen, maer datmen van dien dag af voorts krijgsrecht in alles vervordere. Wat seg ick? God salder by sijn / ende de Vrede sal volghen.

De Vrede, t'beste goed van t'gheen den Mensch bekend

Gaet boven de triumph, en prachten, sonder end

Die Vrede, die het heil is magtig te bewaeren

En burghers onder een ghelijckheid te vergaeren.

Van de Treves af beginnen wy te hoopen/ ende door dese/ als door trappen/gaen wy tot een volle gherusticheit. 't'is ghevaerlyck jae schaedelick/ haest beweegt te werden. Want gelyckerwijs die remedien de sekerste sijn/ die allenghans het bloed verbeteren / ende de ghesontheit al willende herbyenghen: alsoo is in een republyck die Vrede de alder vaste / de welke de verbitterde herten der onenigher eerst versacht / dan t'saemen boegt; eerst voorbereid't / dan eenigt. Ende wat is de oorloghe anders / als een gemeene sieckte? de Vrede/als een gemeene ghesontheit? De Treves is een weg vande oorloghe tot de vrede/ende t'gheen de naem medebzenget/bzenget daer heen. Want soo behaegt het myn beter / als t'ghevoelen van Aurelius Opilius/dat eigentlyck Treves is/ wanneer de vianden tot malcanderen vry ende sonder strijd moghen gaen, ende dat den naem daer van daen is gesprooten, als een inganck. Daer nae/wie isser/die niet en soude/noch belemmert zijnde met het gheraes der waepenen/ende met een schrick beset / het onghewoone ghesicht van de onberwachte eenicheit verbaert maerken/ofte selver vzeesen. Ghelijckerwijs het schaedelick is t'fmenschen lichaem / uit de roude vande gryssen winter ghebroght te werden in de heete hondsdaghen/ ofte in teghendeel/de ghesonde ghetemperheit des Centes end' Herbs wech zijnde: alsoo is het voor ons ghemoed schaedelick/ tot een strydbighen staet ghebroght te werden. Den Treves heeft de ghelijckentisse van de linte/ ende vertoont als in de soete kindsheid des tijds/ ende jeuchdighe joncheit de toecommende vruchten van de rijpe Vrede/ niet alleen vruchtbaer voor een jaer maer een ewe. Den Herbst hangt aen de Cente/de Vrede aen de Treves: in welchen sin ick noemen soude de Treves/een coyte Vrede; ende een lange Treves/de Vrede selfs. Ende in de Treves comen Vrede en Oorloge by malcander / gelyckerwijs de vianschap en vrundschap/ op dat daer uit een accoozt ende waere eendzachticheit soude voort comen. Dit heeft den

Wijfen Boect door het verholen by slaepen van Mars en Venus afghe-
maect/ de welcken gelijckerwijs Heraclides Ponticus uitleit/begrijpende
Sticuli end' Empedoclis gheboelen van de Beginselen der dingen/onder de
naem van Mars verstaen heeft de twist/van Venus de Vriendschap. Soo
is dan uit de hemelijcke omhelsingen t' Accort gesprooten; ende de Vrede uit
de vereeninge/de herten onderling versacht zijade. De Goden hebben ghe-
lacchen/t' Geluck toegeclopt/wanneer de Bevalligheden des werelcs ver-
eenigt zijn geweest. De spreuck/ jae de uitleg siet op ons. Onsen Mars is
met Venus veruoegt. De Trebes is ghecoppelt: t' en sal geen quaed houwe-
lijck zijn; de Vrede sal volghen/ende sal de jfere deuren van den krijgliccken
Ianus sluiren. God/God sal het doen/ende de Gunsten en Deugden herstel-
len/die door de oozloge waeren versuimt / ende by nae veracht. Ick legghe
by sal doen/dat wy niet alleen een geruste eeue/ maer oock een tierlijcke sul-
len beleben. Soo sult ghylieden oock toewenschen/die den Coninc en Prince
lief hebt. Ghy, die opwast tot een troost en hulpe des Vaderlands; die u ver-
nuft en gemoed oeffent; ende sult verbeeteren de gemeene seden door de be-
smettinge des krijgs verdozen met u exempel ende neersticheid tot weten-
schap en deugd. Bepde dese zijn een werck des Vredes; die men nu meer sal
moeten oeffenen/op dat wy niet en schijnen onse gherusticheid te misbrui-
ken. Alhier te oeffenen/ seg ick, in t' oude heiligdom der geleerdheps-Go-
dinnen / de welke buiten de vnsheid snacken nae een sultvere soeticheid
des lichts. Laet ons alsoo leven in blijfchap en gheluck/ende onse goede
Princen soo lang overig zijn/den welcken wy schuldig zijn de hercomende
welbaerd der tijden.

CLAVDIANVS

Van t'

BURGEMEESTERSCAP MALLII.

De stille magt volbrengt, t'geen felle niet en can;
End' d'heerschend' rust die dwijngt haer werten stijver an,

IVSTI